

Ν Ε Υ Σ Ι Σ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Τεύχος 26 - 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αφιέρωμα: Φιλοσοφία των Κοινωνικών Επιστημών

- ΣΤΑΥΡΟΣ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ: *Η Αξιολογική Ουδετερότητα στην ιστορία της Οικονομικής*.....
- ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΑΤΣΕΛΙΔΗΣ: *Τα Φιλοσοφικά και Μεθοδολογικά Χαρακτηριστικά της Θεσμικής Οικονομικής: Η Περίπτωση της «Παλαιάς Θεσμικής Σχολής»*.....
- ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν. ΧΑΤΖΗΣ: *Τα Όρια της Ελευθερίας: Ηθικές Εξωτερικότητες, το Παράδοξο του Sen και η Προσωπική Αυτονομία*
- ΓΙΟΥΛΗ ΦΩΚΑ-ΚΑΒΑΛΙΕΡΑΚΗ: *Φιλελεύθερος Πατερναλισμός: Μία Κριτική Προσέγγιση*.....
- ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΚΟΤΣΗΣ: *Φιλοσοφία και Οργανωσιακές Επιστήμες σε μη-Δυτικό Πλαίσιο: Μία Βιβλιογραφική Επισκόπηση*
- ΕΛΕΝΗ ΓΕΜΤΟΥ: *Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις στη Μοντέρνα Τέχνη Μέσα από τη Σχέση της με την Επιστήμη*
- ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Α. ΑΝΑΠΟΛΙΤΑΝΟΣ: *Το διακριτό και το συνεχές στην οντολογία του Leibniz*
- Συνέντευξη με τον Α. PASEAU
- ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ*.....

Η αξιολογική ουδετερότητα στην Ιστορία της Οικονομικής

Σταύρος Α. Δρακόπουλος*

Περίληψη: Πολλοί προ-κλασικοί συγγραφείς θεωρούσαν ότι ήταν αυτονόητο να συμπεριλαμβάνουν αξιολογικές κρίσεις και κανονιστικές προτάσεις στην διερεύνηση των οικονομικών φαινομένων. Στην κλασική οικονομική σκέψη παρατηρείται όμως μια σταδιακή κυριαρχία της ιδέας της αξιολογικά ουδέτερης οικονομικής επιστήμης, η οποία ισχυροποιήθηκε με τη δεύτερη γενιά της οριακής σχολής. Πιο συγκεκριμένα, σαφείς ενδείξεις αυτής της τάσης μπορούν να βρεθούν στα έργα των Sidgwick, Pareto και Fisher. Το άρθρο εξετάζει τη διαδικασία αυτής της αλλαγής αλλά και τους πιθανούς λόγους εμφάνισής της. Επίσης, η εργασία αναλύει αυτή τη τάση σε σχέση με την αυξανόμενη επιρροή της κλασικής φυσικής και της θετικιστικής φιλοσοφίας της επιστήμης. Το άρθρο υποστηρίζει ότι υπήρξε μια σταδιακή διεύρυνση της έννοιας του όρου «αξιολογικές κρίσεις» για να συμπεριλάβει νοητικές καταστάσεις και ψυχολογικά κίνητρα. Η μελέτη αυτών των εξελίξεων είναι απαραίτητη για την κατανόηση του σχηματισμού της ορθόδοξης οικονομικής θεωρίας και ειδικά της ορθόδοξης μικροοικονομικής θεωρίας.

Abstract: Many pre-classical authors thought that it was natural to incorporate value judgments and norms in their economic reasoning. However and beginning with the classical school, there was a gradual dominance of the idea of a neutral or value-free economic science which gained momentum with the second Marginalist generation. Manifestations of this tendency can be found in the works of Sidgwick, Pareto and Fisher. The paper examines the process of this change and provides possible justifications. In particular, the work discusses this trend with reference to the growing influence of classical physics, and positivist philosophies of science. The paper also argues that there was a gradual broadening of the meaning of the term “value judgments” to include mental states and motivations. These developments are essential in the understanding of the formation of the standard economic theory and especially of microeconomic theory.

Ευχαριστώ τον Γιώργο Γκότση, (ΕΚΠΑ, ΜΙΘΕ) για τα σχόλια του.

* Ο ΣΤΑΥΡΟΣ Α. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, είναι στο τμήμα Φιλοσοφίας και Ιστορίας της Επιστήμης Πανεπιστήμιο Αθηνών

1. Εισαγωγή

Οι αξιολογικές κρίσεις στην Οικονομική επιστήμη είναι ένα μεθοδολογικό ζήτημα με μεγάλη ιστορία το οποίο αποτέλεσε το αντικείμενο μιας από τις σημαντικότερες μεθοδολογικές διαμάχες στην ιστορία της οικονομικής σκέψης. Το θέμα ήταν και είναι σοβαρό επειδή συνδέεται άμεσα με τον επιστημονικό χαρακτήρα της Οικονομικής. Ένας σημαντικός αριθμός σύγχρονων μεθοδολογικών εργασιών (π.χ. Coddington 1972, Gordon 1977, Sugden 1981, Mayer 1993, Colander 1994, Mäki 2003, Mongin 2006), απηχούν αυτή την παλιά διαμάχη. Οι περισσότεροι οικονομολόγοι σήμερα όμως, συμφωνούν ότι η απαίτηση μίας οικονομικής θεωρίας απαλλαγμένης από αξιολογικές κρίσεις είναι ουσιαστικής σημασίας για την επιστημονική φύση της Οικονομικής. Μια θετική Οικονομική με την έννοια ότι δεν στηρίζεται σε κανένα συγκεκριμένο σύνολο αξιολογικών κρίσεων ή σε κάποιο φιλοσοφικό ή ψυχολογικό πλαίσιο, θεωρείται γενικά ως το μεθοδολογικό ιδεώδες (Blaug, 1998). Το ιδεώδες αυτό έχει επηρεάσει ζωτικής σημασίας κλάδους της Οικονομικής, όπως τη μικροοικονομική θεωρία και ιδιαίτερα τη θεωρία ορθολογικών αποφάσεων. Ωστόσο, η σημερινή πάγια θέση σχετικά με τις αξιολογικές κρίσεις είναι προϊόν μιας ιστορικής διαδικασίας που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της οικονομικής θεωρίας. Εξάλλου, η ιδέα του τι θεωρείται αξιολογικά ελεύθερη Οικονομική έχει μεταβληθεί από τη πρώτη καθιέρωσή της ως μεθοδολογικού ιδεώδους. Η φύση αυτής της αλλαγής είναι επίσης σημαντική για την κατανόηση της τρέχουσας αντίληψης σχετικά με τον επιστημονικό χαρακτήρα της Οικονομικής.

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να ανιχνεύσει την προέλευση και την εξέλιξη της τάσης για μια αξιολογικά ελεύθερη Οικονομική επιστήμη. Για να κατανοήσουμε αυτή τη διαδικασία, θα πρέπει να εντοπίσουμε την εξέλιξη του όρου *αξιολογικά ελεύθερη Οικονομική*. Στο πρώτο τμήμα της εργασίας εξετάζεται η βαθμιαία εισαγωγή της έννοιας στην Οικονομική σκέψη που σημειώθηκε στη Κλασική Σχολή πολιτικής οικονομίας. Το άρθρο παρουσιάζει επίσης τις αντιλήψεις των κλασικών οικονομολόγων για την έννοια της αξιολογικά ελεύθερης Οικονομικής. Το επόμενο τμήμα αναλύει την αλλαγή στο τι συνιστά αξιολογικά ελεύθερη Οικονομική στην Οριακή Σχολή (ή στους μαρτζίναλιστές). Η εδραίωση της έννοιας κυρίως στα έργα των Lionel Robbins, και John Neville Keynes αλλά και η οικοδόμηση της Θετικής Οικονομικής μεθοδολογίας στη Νεοκλασική Σχολή, αποτελεί το επόμενο αντικείμενο συζήτησης. Τέλος, παρουσιάζονται οι σύγχρονες κυρίαρχες προσεγγίσεις στο ζήτημα της αξιολογικά ελεύθερης Οικονομικής.

2. Η έννοια της αξιολογικά ουδέτερης οικονομικής στην κλασική σχολή.

Στην προκλασική Οικονομική σκέψη, η έννοια των αξιολογικών κρίσεων δεν υπήρχε ως ζήτημα διαλόγου (βλ. και Dear, 1992). Για παράδειγμα, ο σκοπός των Σχολαστικών συγγραφέων δεν ήταν η καθαρή επιστημονική έρευνα, αλλά η επιθυμία να γίνει κατανοητό αυτό που καλούνταν να κρίνουν από ηθική σκοπιά (Schumpeter, 1954, σ.102, βλέπε επίσης τη συζήτηση σχετικά με το τόκο στο Καραγιάννης, 1995). Αργότερα, στο έργο του David Hume, διακρίνουμε τον πρώτο σαφή διαχωρισμό μεταξύ αντικειμενικών και υποκειμενικών κρίσεων. Σε ένα απόσπασμα στο οποίο δίνει συμβουλές για το πώς να κρίνει κάποιος τα έργα της τέχνης, ο Hume γράφει:

«Με τον ίδιο τρόπο, όταν οποιαδήποτε εργασία απευθύνεται στο κοινό, αν και μπορεί να έχω φιλία ή εχθρότητα προς τον συγγραφέα, πρέπει να αναχωρήσω από αυτήν την κατάσταση, και αντιλαμβανόμενος τον εαυτό μου ως άτομο γενικά, να ξεχάσω αν είναι δυνατόν την ατομική μου υπόσταση και τις ιδιαίτερες περιστάσεις μου» (Hume 1826, σ. 271).

Μεταγενέστερες ερμηνείες από οικονομολόγους θεωρούν ότι ο Hume ήταν ο πρώτος που έκανε σαφή διαχωρισμό μεταξύ θετικού και κανονιστικού πλαισίου μέσω της διάκρισης του «πρέπει» από το «είναι». Η γνωστή έννοια της «Λαιμητόμου του Hume» χρησιμεύει για να διαχωρίσει τις περιγραφικές προτάσεις από τους κανόνες ή τις ηθικές προτάσεις (Blaug, 1980, σ.130).

Η προσέγγιση του Hume επηρέασε και πήρε περισσότερο συγκεκριμένη μορφή στην εργασία του Adam Smith *The Theory of Moral Sentiments* (1759). Συζητώντας τη σύγκριση διαφορετικών συμφερόντων μεταξύ δύο ατόμων, ο Smith αναφέρει:

«Προτού να μπορέσουμε να κάνουμε οποιαδήποτε κατάλληλη σύγκριση αντίθετων συμφερόντων, πρέπει να αλλάξουμε τη θέση μας. Δεν πρέπει να τα δούμε, ούτε από τη θέση μας αλλά ούτε και από τη δική του, ούτε με τα μάτια μας αλλά ούτε και με τα δικά του, αλλά από τη θέση και με τα μάτια ενός τρίτου προσώπου, το οποίο δεν έχει καμία ιδιαίτερη σύνδεση με κάποιον από τους δύο, και που κρίνει με αμεροληψία.» (Smith, [1759]1976, σ.135).

Για πολλούς συγγραφείς του δέκατου όγδοου αιώνα όπως ο Smith, οι επιστήμονες (μαθηματικοί, φυσικοί φιλόσοφοι) ήταν το ιδανικό παράδειγμα της αμεροληψίας στην επιστημονική έρευνα (Daston, 1992, σ. 605). Ο βασικός λόγος ήταν η αδιαφορία των ερευνητών αυτών για τις απόψεις της κοινής γνώμης και για τη δημόσια κριτική των εργασιών τους.

Όπως έχει αναγνωρισθεί από πολλούς ιστορικούς της οικονομικής σκέψης (βλ. για παράδειγμα Gide και Rist 1915, σ.350, Roncaglia, 2005, σσ.226-9), ο Nassau Senior θεωρείται ένας από τους πρώτους συγγραφείς που τόνισαν τη διάκριση μεταξύ θετικού και κανονιστικού στην Οικονομική. Σε ένα αντιπροσωπευτικό απόσπασμα, ο Senior γράφει: «Τα πορίσματα του οικονομολόγου ανεξάρτητα από τη γενικότητά τους και την αλήθειά τους, δεν του επιτρέπουν την προσθήκη ακόμη και μιας συλλαβής συμβουλών», και επίσης ότι «Η δουλειά του οικονομολόγου δεν είναι ούτε να συστήνει αλλά ούτε και να παραμελεί, αλλά να προτάσει γενικές αρχές.» (απόσπασμα στον Gray, 1931, σ.273).

Οι ιδέες του John .Stuart Mill πάνω στο θέμα ήταν στο ίδιο εννοιολογικό κλίμα. Ο Mill υπογράμμισε τη διάκριση μεταξύ «της τέχνης» και της «επιστήμης» των οικονομικών. Ακολουθώντας τον Senior, ο Mill θεωρεί ότι η τέχνη συμπεριλαμβάνει ηθικές προτάσεις σε αντίθεση με την επιστήμη (Hutchison, 1964, σ.29-31). Η διάκριση αυτή συνδυάστηκε με τις πεποιθήσεις του υπέρ του μεθοδολογικού μονισμού (Mill 1874, σ.143). Επιπλέον, πίστευε ότι τα οικονομικά πρέπει να αναπτυχθούν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όπως οι θετικές επιστήμες, με συγκεκριμένο παράδειγμα τη γεωμετρία (Mill, 1874, σ.144). Επίσης, ήταν ένας από τους πρώτους οικονομολόγους που ρητά δηλώνει ότι οι θετικές επιστήμες πρέπει να αποτελούν το επιστημολογικό πρότυπο για την Οικονομική.

Ο John Cairnes συνεχίζει την παράδοση του Mill και του Senior. Θεωρεί ότι η Πολιτική Οικονομία είναι ακριβώς το ίδιο είδος επιστήμης με τη Χημεία, τη Δυναμική και τη Φυσιολογία (Cairnes, 1875, σ.20). Αυτός ο παραλληλισμός της Πολιτικής Οικονομίας με τις φυσικές επιστήμες οδηγεί στην ιδέα ότι η Πολιτική Οικονομία είναι μια ουδέτερη επιστήμη και ότι ο οικονομολόγος είναι αντικειμενικός επιστήμονας. Όπως ο ίδιος γράφει:

«Κατά πρώτο λόγο, έπειτα, θα παρατηρήσετε ότι, η Πολιτική Οικονομία στέκεται εκτός από όλα τα συστήματα της κοινωνικής ή βιομηχανικής οργάνωσης..., η επιστήμη είναι ουδέτερη στην κρίση μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών σχεδίων. Δεν προφέρει καμία κρίση για την αξία ή για την καταλληλότητα των μέσων που στοχεύουν σε τέτοια συστήματα.» (Cairnes, 1875, σ.20).

Η ενδυνάμωση της τάσης αυτής στους κλασικούς υπογραμμίζει και την αυξανόμενη αυτονομία των οικονομικών σε σχέση με τις άλλες κοινωνικές και ηθικές επιστήμες (Schumpeter, 1954, σ.535). Γενικά, η ιδέα της αμερόληπτης αντικειμενικότητας συνδέθηκε με τη διάκριση μεταξύ της *τέχνης* και της *επιστήμης* των οικονομικών. Ο όρος *τέχνη* για τους κλασικούς οικονομολόγους αναφερόταν κυρίως στο σώμα των πολιτικών και κοινωνικών απόψεων. Πρέπει να τονισθεί όμως ότι στην κλασική οικονομική ανάλυση υπάρχει χρήση υποκειμε-

νικών εννοιών όπως ευχαρίστηση, πόνος, και χρησιμότητα αλλά και βασικές ιδέες όπως η μέγιστη αρχή ευτυχίας που στηρίζονται στην φιλοσοφία του Ωφελιμισμού (π.χ. Senior, J.S. Mill). Εντούτοις, οι κλασικοί οικονομολόγοι δεν πίστευαν ότι αυτές οι έννοιες θα μπορούσαν επίσης να θεωρηθούν αξιολογικές ή ηθικές κρίσεις (Drakopoulos, 1991, 1997).

3. Η οριακή σχολή και το μεθοδολογικό πρότυπο της οικονομικής

Στην πρώτη γενιά της Οριακής Σχολής (William S. Jevons, Leon Walras και Carl Menger), παρατηρείται αυξανόμενο ενδιαφέρον για ζητήματα σχετικά με τη φύση και μεθοδολογία της Οικονομικής. Ένας από τους ιδρυτές της, ο Jevons, προσεγγίζει την Οικονομική ως μία μαθηματική αναζήτηση, η οποία έχει ως βασικό σκοπό την ανάλυση του ατομικού συμφέροντος και της χρησιμότητας (Winch, 1972, σ.328). Επίσης, ο Jevons ήταν ένθερμος οπαδός του μεθοδολογικού μονισμού και πίστευε ότι η Αστρονομία ήταν το τέλειο πρότυπο επιστήμης, καθώς επίσης ότι τα οικονομικά πρέπει να επιδιώξουν να ακολουθήσουν τη μέθοδο της Αστρονομίας (Jevons, 1871, σ.6, 25). Κατά την άποψη του Jevons, η έννοια της ακριβούς επιστήμης προϋπέθετε τον αποκλεισμό όλων των κανονιστικών, ηθικών και πολιτικών στοιχείων. Ως συνεπεία αυτής της θέσης, ο Jevons παρέλειψε τον όρο «Πολιτική» από τη δεύτερη έκδοση του έργου του με τίτλο *Theory of Political Economy* (*Θεωρία Πολιτικής Οικονομίας*). Παρά την πεποίθησή του για μια ουδέτερη και ακριβή επιστήμη των οικονομικών, ο Jevons όρισε την Οικονομική βάσει υποκειμενικών αισθήσεων όπως η ευχαρίστηση και ο πόνος (Jevons, 1871, σ.44).

Κατά παρόμοιο τρόπο, ο Walras θεώρησε ότι η χρήση των μαθηματικών θα έκανε τα καθαρά οικονομικά μια επιστήμη της απόλυτης ακρίβειας όπως είναι η Φυσική ή η Μηχανική (Walras, 1874 [1965], σσ.47-48). Κατά συνέπεια, προσεγγίζει τα οικονομικά «ως καθαρή επιστήμη που χαρακτηρίζεται από την πλήρη αδιαφορία στις συνέπειες, καλές ή κακές, με την οποία συνεχίζει την αναζήτηση της καθαρής αλήθειας» (απόσπασμα στον Winch, 1972, σ.329). Ο Menger, το τρίτο μέλος της πρώτης γενιάς των οριακών, επίσης υποστήριζε ότι τα οικονομικά μπορούν να είναι μία ακριβής επιστήμη όπως οι φυσικές επιστήμες (Menger, 1879 [1963], σ.218). Η θέση του σχετικά με τα καθαρά οικονομικά, διακρίνεται και στη μεθοδολογική διαμάχη του με την Γερμανική ιστορική σχολή, γνωστή και ως *Methodenstreit* (βλ. Louzek, 2011). Η βασική ανησυχία του Menger ήταν η υπεράσπιση της 'καθαρής' πολιτικής οικονομίας από τις επιθέσεις των ιστορικών οικονομολόγων (Schumpeter, 1954).

Η δεύτερη γενιά των οριακών οικονομολόγων εμφανίστηκε κατά τα τέλη του 19ου αιώνα. Την ίδια περίοδο, η επιρροή της επιστημονικής φιλοσοφίας του

θετικισμού έγινε πió έντονη. Η βάση του θετικισμού προέρχεται από το έργο του A. Comte στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, και συνεχίστηκε με τους R. Congreve και G. Lewes στη Βρετανία, και τους E. Littré και Σ. Laffitte στη Γαλλία (Brehier, 1968). Το σημείο εκκίνησης του θετικισμού ήταν η τεράστια επιτυχία της Φυσικής ως επιστήμης. Ο θετικισμός θεωρούσε τη μεθοδολογία της Φυσικής ως το ιδανικό επιστημολογικό πρότυπο και για τις υπόλοιπες επιστήμες. Η επιστημονική μέθοδος της Φυσικής οδηγούσε στην απόρριψη κάθε μεταφυσικών στοιχείων, ως μη-επιστημονικών. Αυτό θα γίνει το βασικό μεθοδολογικό χαρακτηριστικό του θετικισμού, ιδιαίτερα από τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα και μετά. Από τις αρχές του εικοστού αιώνα, η νέα εκδοχή του θετικισμού έδινε όλο και μεγαλύτερη έμφαση στην επιστημονική βάση των υποθέσεων των θεωριών.

Κατά συνέπεια, η ιδέα της αξιολογικά ελεύθερης Οικονομικής ισχυροποιήθηκε στα έργα της δεύτερης γενιάς των οριακών. Η τάση αυτή πρέπει επίσης να συνδεθεί με την αυξανόμενη χρήση των μαθηματικών στην Οικονομική θεωρία (Mirowski, 1989, 1991). Μία παράλληλη σημαντική μεθοδολογική εξέλιξη ήταν ότι οι ψυχολογικές έννοιες και τα ψυχολογικά στοιχεία στην Οικονομική άρχισαν να θεωρούνται ως μη αξιολογικά ελεύθερα και συνεπώς, μη-αποδεκτά. Πολλοί οικονομολόγοι της περιόδου πίστευαν ότι η Ψυχολογία αλλά και οι άλλες κοινωνικές επιστήμες, δεν ήταν επιστημονικά αναπτυγμένες και κατά συνέπεια δεν είχαν τίποτα να προσφέρουν στην Οικονομική. Το αντι-ψυχολογικό ρεύμα απομόνωσε την Οικονομική από τις εξελίξεις στον τομέα της Ψυχολογίας (μια τάση που διακρίνεται ακόμη και σήμερα, βλ. Rabin, 2002, Bruni and Sugden, 2007).

Στο έργο του με τίτλο *The Principles of Political Economy* που δημοσιεύτηκε το 1883, ο Henry Sidgwick συνόψισε τις κυρίαρχες ιδέες σχετικά με το ρόλο των αξιολογικών κρίσεων στα οικονομικά. Επηρεασμένος από τις ιδέες των θετικιστών, τόνισε και πάλι τη διάκριση μεταξύ «τι είναι» και «τι οφείλει να είναι». Ο Sidgwick εντούτοις, δέχτηκε την ύπαρξη των «Θεμελιωδών Αξιών» που επικρατούν στον πολιτισμό σε δεδομένη χρονική περίοδο. Η επιστήμη των οικονομικών ασχολείται με τη σφαίρα του «τι είναι». Η τέχνη των οικονομικών η οποία εμπεριέχει κανονιστικά στοιχεία, αντιστοιχεί σε αυτές τις θεμελιώδεις αξίες (Sidgwick, 1883).

Στο ίδιο πλαίσιο, η μεθοδολογική σκέψη του Philip Wicksteed έχει ένα βασικό χαρακτηριστικό: τον αποκλεισμό των ηθικών-φιλοσοφικών στοιχείων από την Οικονομική. Με το σκεπτικό αυτό, ο όρος *Οικονομική* προτιμάται από τον όρο *Πολιτική Οικονομία*, κυρίως επειδή ο πρώτος υποδηλώνει αξιολογική ουδετερότητα (Wicksteed, 1910, ρσ.16-17). Οι διαπροσωπικές συγκρίσεις χρησιμότητας αποτελούν ένα βασικό παράδειγμα αποκλεισμού μίας έννοιας από την Οι-

οικονομική λόγω της ηθικής φύσης της. Ο Wicksteed υποστηρίζει ότι οι διαπροσωπικές συγκρίσεις χρησιμότητας δεν έχουν επιστημονική βάση και επομένως, θα πρέπει να απορριφθούν από την επιστήμη της Οικονομικής. Ο ίδιος γράφει:

«...δεν υπάρχει τρόπος να συγκριθούν οι επιθυμίες δύο διαφορετικών ατόμων... η σύγκριση θα απαιτούσε αμφίβολες και αόριστες μεταφυσικές υποθέσεις.» (Wicksteed, 1910, σσ.148-149)

Το επιστημολογικό πρότυπο της Φυσικής είναι ορατό στην οικονομική σκέψη του Wicksteed. Για παράδειγμα, συγκρίνει την ανάλυση της συνολικής και της οριακής χρησιμότητας με την ανάλυση της εκτόξευσης ενός σώματος με δεδομένη ταχύτητα. Η καμπύλη που δείχνει τη σχέση μεταξύ του ύψους και του χρόνου αντιστοιχεί στην καμπύλη που δείχνει τη σχέση μεταξύ της συνολικής ικανοποίησης που προέρχεται από ένα δεδομένο αγαθό και την ποσότητα του αγαθού. Σε ένα άλλο άρθρο του (Wicksteed, 1889), χρησιμοποιεί την αναλογία της Φυσικής και πάλι για να εξηγήσει τη θεωρία του Jevons για τη συνολική και την οριακή χρησιμότητα. Στην εν λόγω εξήγηση χρησιμοποιεί τα διαγράμματα και τους τύπους της επιτάχυνσης ενός σώματος σε ελεύθερη πτώση. Σε άλλα έργα του, συνεχίζει τις πολυάριθμες αναλογίες από τη Φυσική, υπονοώντας σαφώς ότι η Φυσική είναι το ιδανικό μοντέλο της επιστημονικής εξήγησης (Drakopoulos, 2011). Στο ίδιο πνεύμα, επέμενε ότι οι οικονομικοί νόμοι δεν αποτελούν ένα αποκλειστικό σύνολο κανόνων που εφαρμόζονται μόνο στην οικονομική συμπεριφορά των ανθρώπων, αλλά ότι η εγκυρότητά τους έχει γενικό χαρακτήρα, και άρα ισχύουν για όλο το εύρος της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Επομένως, κατά τον Wicksteed το πρότυπο του Homo Economicus (Οικονομικός Άνθρωπος) δεν αποτελεί μια θεωρητική αφαίρεση, αλλά αφορά όλο το φάσμα της ανθρώπινης συμπεριφοράς και γι' αυτό θα πρέπει να εμπλουτιστεί με στοιχεία από την Ψυχολογία (Drakopoulos, 2011).

Στο ίδιο κλίμα, ο Vilfredo Pareto παραλληλίζει τα οικονομικά με την μηχανική, γεγονός το οποίο σε μεθοδολογικούς όρους σημαίνει ότι η Οικονομική «συνάγει τα αποτελέσματά της από την εμπειρία χωρίς να βασίζεται σε οποιαδήποτε μεταφυσική έννοια» (Pareto, 1906 [1971], σ.113). Ο Pareto υποστήριξε σαφώς τον μεθοδολογικό μονισμό. Επιπλέον, προσπάθησε να ανακατασκευάσει τη θεωρία οριακής χρησιμότητας χωρίς όμως την έννοια της *χρησιμότητας* ή της *ικανοποίησης*. Ο νέος όρος που χρησιμοποιεί είναι η *ωφελιμότητα* (orhelimity). Ο βασικός λόγος για αυτό είναι ότι ο όρος χρησιμότητα δεν είναι θετική έννοια αλλά παραπέμπει σε ηθικά/ψυχολογικά στοιχεία. Μια άλλη ένδειξη των θετικιστικών επιρροών του, ήταν οι επιφυλάξεις του Pareto για την επιστημονικότητα των διαπροσωπικών συγκρίσεων χρησιμότητας.

Για τον Irwin Fisher, η θετική Οικονομική πρέπει να είναι απαλλαγμένη από οποιοσδήποτε ψυχολογικές υποθέσεις. Όπως επισημαίνει:

«Αλλά ο οικονομολόγος δεν χρειάζεται να στηρίζει την επιστήμη του στα σύννεφα της ηθικής, της ψυχολογίας, της βιολογίας και της μεταφυσικής (Fisher, 1892 [1965], σ.23).

Ο Fisher ήταν επίσης δυσαρεστημένος με τον όρο χρησιμότητα επειδή την θεωρεί πνευματική κληρονομιά του Jeremy Bentham και της θεωρίας του περί ευχαρίστησης και πόνου (Fisher, 1892, σ.23). Γενικά, ο Fisher ήταν ένας από τους πρώτους οικονομολόγους αυτής της περιόδου που εκφράζει ανεπιφύλακτα τις απόψεις του για την ωφελμιστική προκατάληψη των οικονομικών και απαιτεί την εγκατάλειψή της. Το σημαντικό σημείο εδώ είναι ότι έννοιες όπως η χρησιμότητα, που οι προηγούμενοι οριακοί οικονομολόγοι τις θεωρούσαν αξιολογικά ουδέτερες, απορρίπτονται ως ακατάλληλες για μια θετική επιστήμη των οικονομικών. Η αυξανόμενη επίδραση του θετικισμού οδήγησε σε προσπάθειες για την ελαχιστοποίηση των ψυχολογικών στοιχείων της ορθόδοξης Οικονομικής. Επιπλέον, η τάση αυτή ενισχύθηκε και από τις επιθέσεις των ετερόδοξων οικονομολόγων σχετικά με τις ψυχολογικές υποθέσεις της Οικονομικής (βλ. και Bruni and Sugden, 2007, Fine and Milonakis, 2009).

4. Lionel Robbins, John Neville Keynes και η οικοδόμηση της θετικής οικονομικής

Ο λογικός θετικισμός εμφανίζεται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και θεωρείται συνέχεια του πνεύματος του θετικισμού του δέκατου ένατου αιώνα. Η προέλευση του λογικού θετικισμού βρίσκεται στον περίφημο *Κύκλο της Βιέννης*, τα πιο σημαντικά μέλη του οποίου ήταν οι: R. Carnap, O. Neurath, M. Schlick και F. Waismann. Επιπλέον, οι θεωρίες της λογικής των B. Russell και A. Whitehead, στο διάσημο έργο τους *Principia Mathematica*, ήταν η κύρια έμπνευση της μεθοδολογίας του λογικού θετικισμού. Ο Άγγλος A.J. Ayer, αν και δεν ήταν μέλος του Κύκλου, διέδωσε τις ιδέες του φιλοσοφικού κινήματος (Hanfling, 1981). Ο λογικός θετικισμός προέτασε την αρχή της επαληθευσιμότητας σύμφωνα με την οποία μόνο εκείνες οι προτάσεις που μπορούν να επαληθευθούν εμπειρικά έχουν νόημα. Η στάση τους απέναντι στις αξιολογικές κρίσεις συνοψίζεται από τον R. Carnap: «Οι αξιολογικές κρίσεις δεν έχουν καμία θεωρητική βάση. Επομένως τις τοποθετούμε στη σφαίρα της μεταφυσικής» (Carnap, 1981, σ.150). Ο λογικός θετικισμός προτάσσει τη Φυσική ως το επιστημονικό ιδανικό και υποστηρίζει τον μεθοδολογικό μονισμό.

Χωρίς αμφιβολία, ο Lionel Robbins (1898-1984) ήταν ένας από τους πλέον

σημαίνοντες οικονομολόγους του εικοστού αιώνα, ιδίως όσον αφορά τη μεθοδολογία της Οικονομικής. Το έργο του *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science* (1932) είχε σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη της ορθόδοξης Οικονομικής, ειδικά σε σχέση με την ορθόδοξη Οικονομική μεθοδολογία. Ακόμη και σήμερα το παραπάνω έργο αποτελεί πρότυπο αναφοράς σε θέματα μεθοδολογίας για ένα μεγάλο αριθμό οικονομολόγων (Blaug, 1980, Boumans and Davis, 2010). Το κυρίαρχο πνεύμα του βιβλίου είναι αυτό της θετικιστικής επιστημονικής φιλοσοφίας. Επηρεασμένος από τον λογικό θετικισμό, ο Robbins προσβλέπει στην οικοδόμηση μίας Οικονομικής επιστήμης απαλλαγμένης από ψυχολογικά ή φιλοσοφικά στοιχεία και με μεθοδολογία βασισμένη στην Κλασική Φυσική. Εξαιτίας αυτού, ο κύριος στόχος της προσέγγισης του Robbins είναι να θέσει τις βάσεις για μία θετική Οικονομική επιστήμη με μεθοδολογία παρόμοια με εκείνη της Φυσικής. Αυτό σημαίνει ότι τα ψυχολογικά ή και τα φιλοσοφικά στοιχεία της Οικονομικής θεωρίας θα πρέπει να είναι σαφώς διαχωρισμένα από τη θεωρία. (Προφανώς, αυτή η ιδέα προϋποθέτει τη δυνατότητα του διαχωρισμού). Ο ορισμός της Οικονομικής που προτείνει ο Robbins είναι:

«Τα Οικονομικά είναι η επιστήμη που μελετά την ανθρώπινη συμπεριφορά ως σχέση μεταξύ στόχων και των περιορισμένων μέσων που έχουν εναλλακτικές χρήσεις.» (Robbins, 1932, σ. 15).

Σύμφωνα με τον Robbins, ο παραπάνω ορισμός είναι απαλλαγμένος από ψυχολογικές ή φιλοσοφικές προεκτάσεις. Καθίσταται αντιληπτό πλέον ότι το πνεύμα του Λογικού Θετικισμού είναι η βάση του ορισμού. Ο παραπάνω ορισμός δεν προσδιορίζει τίποτα σχετικά με τη φύση των στόχων. Οι στόχοι δεν προσδιορίζονται και αυτό το ίδιο το γεγονός, σύμφωνα με τον Robbins, καθιστά την Οικονομική αξιολογικά ουδέτερη επιστήμη.

Ένα άλλο βήμα στην προσπάθειά του να κατασκευάσει μία θετική Οικονομική επιστήμη, ήταν ο ισχυρισμός του Robbins ότι το υπόδειγμα του οικονομικού ανθρώπου (*Homo Economicus*) δεν είναι ουσιώδες για την Οικονομική θεωρία. Ο Robbins συνειδητοποίησε ότι η έννοια της Οικονομικής επιστήμης απαλλαγμένης από ψυχολογικά στοιχεία ήταν ασυμβίβαστη με την διατήρηση του *Homo Economicus*, που βασίζεται σε ψυχολογικά χαρακτηριστικά. Έτσι, προσπάθησε να ελαχιστοποιήσει το ρόλο της έννοιας αυτής στην Οικονομική θεωρία. Όπως γράφει:

“... ο *Homo Economicus* είναι μόνο ένα επεξηγηματικό όχημα -μία πρώτη προσέγγιση που χρησιμοποιείται πολύ προσεκτικά σε ένα στάδιο ανάπτυξης επιχειρημάτων τα οποία, στην πλήρη ανάπτυξή τους, ούτε χρησιμοποιούν ούτε χρειάζονται μία τέτοια υπόθεση...” (Robbins, 1932, σ. 90)

Ο μεθοδολογικός στόχος του Robbins ήταν η κατασκευή, μέσω της εφαρμογής της επιστημονικής φιλοσοφίας του λογικού θετικισμού, μιας θετικής Οικονομικής επιστήμης. Ο Robbins θεωρεί ότι τα ψυχολογικά στοιχεία, τα οποία είχαν ουσιαστική παρουσία στις εργασίες των πρώτων οριακών οικονομολόγων, δεν συμβιβάζονταν με τα θετικά οικονομικά (Robbins, 1932, πρ.83-86). Κατά συνέπεια, οι ψυχολογικές καταστάσεις και τα ψυχολογικά κίνητρα δεν συνιστούν αντικείμενο της θετικής οικονομικής. Ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αυτής της γραμμής σκέψης βρίσκεται στις απόψεις του σχετικά με τη δυνατότητα των διαπροσωπικών συγκρίσεων χρησιμότητας. Οι περισσότεροι οικονομολόγοι πριν τον Robbins αποδέχονταν τη δυνατότητα σύγκρισης ικανοποίησης μεταξύ διαφορετικών ατόμων (Drakopoulos, 1989). Ο Robbins όμως τις απορρίπτει κατηγορηματικά: «δεν μπορώ ακόμα να πιστέψω ότι υπάρχει η αντίληψη ότι οι διαπροσωπικές συγκρίσεις χρησιμότητας στηρίζονται σε επιστημονικά θεμέλια» (Robbins, 1938, σ.640).

Οι ιδέες του Robbins βρήκαν μεγάλη απήχηση σε σημαντικό αριθμό μεταγενέστερων οικονομολόγων, λόγω και των νέων θεωρητικών εξελίξεων που επιχειρούσαν να αποκλείσουν κάθε ψυχολογική ή φιλοσοφική υπόθεση από την Οικονομική. Τέτοια παραδείγματα ήταν η θεωρία ζήτησης που προτάθηκε στη δεκαετία του 1930 από τους Hicks και Allen, αλλά και η αξιωματική θεωρία της αποκαλυπτόμενης προτίμησης του Samuelson (βλ. και Drakopoulos, 1991, Caldwell, 2013).

Ο John Neville Keynes (1852-1949) είχε επίσης αποφασιστική επίδραση στη διαμόρφωση της Νεοκλασικής Οικονομικής μεθοδολογίας. Ο σκοπός του ήταν να ανακεφαλαιώσει τις βασικές αρχές της Οικονομικής μεθοδολογίας, πράγμα το οποίο κάνει στο έργο του με τίτλο *The Scope and Method of Political Economy* (1890). Το σημείο εκκίνησης του έργου είναι ο διαχωρισμός της Οικονομικής σε θετική και κανονιστική. Η θετική Οικονομική (*positive economics*) ερευνά τα οικονομικά φαινόμενα όπως αυτά συμβαίνουν, ενώ η κανονιστική Οικονομική (*normative economics*) έχει ως σκοπό να δείξει πώς θα έπρεπε να είναι τα οικονομικά φαινόμενα βάσει ορισμένων κριτηρίων (Keynes, 1890, σ. 5-9). Ο διαχωρισμός της Οικονομικής σε θετική και κανονιστική είναι αναγκαίος για τους εξής λόγους:

1. Η προσπάθεια να συμπεριλάβουμε στην Οικονομική ανάλυση την ερμηνεία 'αυτού που συμβαίνει' με αυτό που θα έπρεπε να συμβαίνει, οδηγεί σε ομιχλώδη και αμφίβολα συμπεράσματα.
2. Ο συνδυασμός θεωρητικών και πρακτικών στοιχείων οδηγεί στο εσφαλμένο συμπέρασμα ότι οτιδήποτε συμπεραίνεται με τη θεωρία θα πρέπει να εφαρμόζεται και στην πράξη.
3. Τα αποτελέσματα των ερευνών που αποσκοπούν στο 'τι θα πρέπει να γίνει'

εξαρτώνται από τη μεροληψία και τις ιδεολογικές προτιμήσεις των ερευνητών. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να διαχωρίζονται από τη θετική ανάλυση που σκοπό έχει να αποκαλύψει το 'τι συμβαίνει'. (Keynes, 1890, σ. 47-54, Καραγιάννης, 1995).

Οι πέντε βασικές μεθοδολογικές βασικές θέσεις του John Neville Keynes είναι συνοπτικά οι εξής:

1. Είναι δυνατό να υπάρξει διαχωρισμός μεταξύ θετικής Οικονομικής και της τέχνης της Πολιτικής Οικονομίας (κανονιστική Οικονομική).
2. Τα οικονομικά φαινόμενα μπορούν (τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό) να διαχωριστούν από τα άλλα κοινωνικά φαινόμενα.
3. Η μέθοδος *a posteriori* είναι ακατάλληλη ως αρχική μέθοδος της Οικονομικής.
4. Η κατάλληλη μέθοδος είναι η *a priori* «αρχίζοντας από μερικά μη αμφισβητούμενα δεδομένα της ανθρώπινης φύσης»
5. Ο οικονομικός άνθρωπος είναι μία αφαιρετική κατασκευή και άρα η Πολιτική Οικονομία είναι μόνο μία επιστήμη τάσεων. (Keynes, 1890, βλ. και Δρακόπουλος, Γκότσης και Γριμάνη, 2015).

Κατά τον John Neville Keynes, η Οικονομική επιστήμη πρέπει να αρχίζει με την παρατήρηση και να τελειώνει με την παρατήρηση (Keynes, 1890, σ. 227). Προσθέτει μάλιστα, ότι ο οικονομικός άνθρωπος αποτελεί μία αφαιρετική, αλλά όχι φανταστική κατασκευή. Η υπόθεση είναι ρεαλιστική με την έννοια ότι η εγωιστική συμπεριφορά (η οποία είναι βασικό συστατικό του υποδείγματος του οικονομικού ανθρώπου), κυριαρχεί έναντι των αλτρουιστικών κινήτρων. Αυτό ουσιαστικά υπονοεί ότι οι βασικές αρχές της Οικονομικής δεν επιλέγονται σε βάση *Ως Εάν* (as If), αλλά λειτουργούν καθοριστικά στον πραγματικό οικονομικό κόσμο.

Τέλος, ο John Neville Keynes θεωρεί ότι η χρήση μαθηματικών στην Οικονομική έχει ορισμένα πλεονεκτήματα. Οι βασικοί λόγοι είναι ότι τα μαθηματικά δίνουν μεγαλύτερη ακρίβεια σύνδεσης μεταξύ των οικονομικών υποθέσεων και συμπερασμάτων, και ότι τα μαθηματικά είναι αποτελεσματικό εκπαιδευτικό εργαλείο για την κατανόηση των οικονομικών φαινομένων (Keynes, 1890, σ. 225, βλ. επίσης και Καραγιάννης, 1995, σ. 171-77). Σε αυτό το σημείο να είναι χρήσιμο να επισημανθεί ότι οι απόψεις του Keynes ενίσχυσαν τον διαχωρισμό μεταξύ κανονιστικής και θετικής Οικονομικής, και η διάκριση αυτή είχε μεγάλη αποδοχή στη μεταγενέστερη ορθόδοξη οικονομική μεθοδολογία (Hutchison, 1981, σ.56).

Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, ο Max Weber παρείχε μια γενικότερη συζήτηση για το ρόλο των αξιολογικών κρίσεων στις Κοινωνικές Επιστήμες. Ο Weber θεώρησε ότι όλες οι επιστήμες είναι βασισμένες σε ιδιαίτερες ερευνητικές

μεθόδους οι οποίες είναι συνδεδεμένες με τα εννοιολογικά σχήματα που χαρακτηρίζουν τις διαφορετικές εποχές. Πίστευε όμως ότι η Οικονομική μπορεί να γίνει μία αντικειμενική επιστήμη όπως είναι οι ακριβείς επιστήμες εάν ακολουθεί το δόγμα «*Werturteilsfreiheit*» (ελευθερία από αναφορά σε αξίες) ως μεθοδολογικό ιδεώδες. Κατά συνέπεια, ο Weber πιστεύει στη δυνατότητα των Κοινωνικών Επιστημών να απαλλαγούν από αξιολογικές κρίσεις (Weber, 1949 [1984]).

5. Σύγχρονες προσεγγίσεις

Η επιρροή των μεθοδολογικών ιδεών των Robbins και Keynes σχετικά με το ζήτημα των αξιολογικών κρίσεων έγινε προφανής στις θεωρητικές μικροοικονομικές εξελίξεις της περιόδου. Πιο συγκεκριμένα, οι Hicks και Allen το 1934 προσπάθησαν να θέσουν τις βάσεις για μια αντικειμενική μικροοικονομική θεωρία, απαλλαγμένη από οποιεσδήποτε ψυχολογικές υποθέσεις (Hicks and Allen, 1934). Η τάση αυτή συνεχίστηκε μερικά χρόνια αργότερα στο *Value and Capital* (1946) του Hicks: στο έργο αυτό, ο Hicks προσπάθησε να αποβάλλει τις βασικές μαρτζιναλιστικές έννοιες (κυρίως των Jevons και Walras) λόγω των ψυχολογικών υποδηλώσεών τους. Ο μεθοδολογικός στόχος του Hicks εμφανίζεται στο ακόλουθο απόσπασμα:

«Εάν κάποιος ακολουθεί των Ωφελιμισμό στη φιλοσοφία, έχει το τέλειο δικαίωμα να κάνει το ίδιο και στην Οικονομική. Αλλά εάν κάποιος δεν τον ακολουθεί (και λίγοι άνθρωποι ακολουθούν τον Ωφελιμισμό σήμερα), έχει επίσης το δικαίωμα σε μία Οικονομική απαλλαγμένη από τις ωφελιμιστικές υποθέσεις» (Hicks, 1946, σ.18).

Κατά συνέπεια, ο Hicks κατασκευάζει καμπύλες αδιαφορίας οι οποίες δείχνουν συνδυασμούς αγαθών για τους οποίους ο καταναλωτής είναι αδιάφορος. Ο δε μαρτζιναλιστικός χώρος ικανοποίησης των αναγκών αντικαθίσταται από το χώρο αγαθών, και η έννοια της οριακής χρησιμότητας από τον οριακό λόγο υποκατάστασης (βλ. και Ζουμπουλάκης, 2007). Η επιρροή του Hicks από τον θετικισμό δεν του επιτρέπει τη θεμελίωση των καμπυλών αδιαφορίας βάση ψυχολογικών εννοιών, αλλά απλώς τις δέχεται ως δεδομένες. Στο ίδιο πνεύμα, απορρίπτει τη δυνατότητα των διαπροσωπικών συγκρίσεων χρησιμότητας επειδή η αποδοχή τους παραπέμπει σαφώς σε αξιολογικές κρίσεις (Hicks, 1939, σ.697).

Η τάση προς μια αξιολογικά ελεύθερη μικροοικονομική συνεχίστηκε στις εργασίες του Paul Samuelson. Ο Samuelson δεν ικανοποιείται από την προσπάθεια του Hicks να κατασκευάσει μια αξιολογικά ελεύθερη θεωρία της κατανα-

λωτικής συμπεριφοράς. Σε ένα από τα πρώτα του άρθρα εκφράζει τις σοβαρές αμφιβολίες του για την προσέγγιση των Hicks και Allen με βάση την έννοια του οριακού λόγου υποκατάστασης:

«Είναι σαφές ότι ακόμη και η πιο σύγχρονη ανάλυση παρουσιάζει υπολειμματικά ίχνη της έννοιας χρησιμότητας... Η εισαγωγή και η σημασία του οριακού λόγου υποκατάστασης ως ανεξάρτητης οποιωνδήποτε ψυχολογικών, ενδοσκοπικών στοιχείων θα ήταν, το λιγότερο διφορούμενη» (Samuelson, 1938, σ.61).

Ο Samuelson προσπαθεί να απαλλαγεί από τις ψυχολογικές έννοιες με την αποδοχή της παρατηρηθείσας συμπεριφοράς και μόνο. Η θεωρία της αποκαλυπτόμενης προτίμησης (Revealed Preference Theory) είναι βασισμένη σε ορισμένα βασικά αξιώματα που περιγράφουν τη συμπεριφορά των «ορθολογικών» οικονομικών φορέων. Η θεωρία της αποκαλυπτόμενης προτίμησης του Samuelson είναι η βάση για τη σύγχρονη θεωρία αποφάσεων. Εκτός από τις εξελίξεις στη θεωρία καταναλωτή, η τρέχουσα κυρίαρχη μεθοδολογική θέση σχετικά με τα θετικά οικονομικά στηρίζεται στον αποκλεισμό όλων των ηθικών, κανονιστικών και ψυχολογικών στοιχείων. Η βασική μεθοδολογική αιτιολόγηση για αυτό είναι ότι η θετική-κανονιστική διάκριση βοηθά τα οικονομικά να επιτύχουν το υψηλό επιστημονικό status των φυσικών επιστημών (βλ. Friedman, 1953[1984], Lipsey 1983, Machlup 1984).

Το 1953, ο Milton Friedman δημοσίευσε μία εργασία η οποία θεωρήθηκε ένα από τα σημαντικότερα άρθρα Οικονομικής μεθοδολογίας του 20ου αιώνα. Το άρθρο με τίτλο *The Methodology of Positive Economics* είχε μεγάλη απήχηση και έδωσε το έναυσμα για πολλές δημοσιεύσεις πάνω στο αντικείμενο (βλ. και Mäki, 2009). Οι περισσότεροι Νεοκλασικοί οικονομολόγοι θεώρησαν την εργασία αυτή ως τη μεθοδολογική βάση της θετικής Οικονομικής ανάλυσης. Ο Friedman (ακολουθώντας κυρίως το έργο του John Neville Keynes), αναλύει το σκοπό της θετικής Οικονομικής ανάλυσης, τον τρόπο αξιολόγησης των οικονομικών θεωριών και το περιεχόμενο των βασικών υποθέσεων της Οικονομικής. Για τον Friedman, η «Θετική Οικονομική είναι ανεξάρτητη από ηθικές ή αξιολογικές κρίσεις.» (Friedman, 1953: 5). Σύμφωνα με τον Friedman, ο σκοπός της θετικής Οικονομικής είναι να υποδείξει ένα σύστημα γενικεύσεων που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διατύπωση ορθών προβλέψεων για τις συνέπειες μίας μεταβολής των επικρατούσων συνθηκών. Όπως γράφει ο ίδιος:

Η Οικονομική ως θετική επιστήμη είναι ένα συστηματοποιημένο σύνολο γενικεύσεων για τα οικονομικά φαινόμενα, που είναι προσωρινά αποδεκτές και που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να προβλέψουμε τις συνέπειες

μίας μεταβολής στις συνθήκες και τους όρους της οικονομίας (Friedman, 1953. σ. 39).

Είναι προφανές ότι η έννοια της πρόβλεψης έχει κύριο ρόλο στην αξιολόγηση των οικονομικών θεωριών. Για τον Friedman, το μοναδικό κριτήριο της εγκυρότητας μίας θεωρίας ή υπόθεσης είναι η σύγκριση των προβλέψεων που έχουν γίνει μέσω αυτής με τα δεδομένα της εμπειρίας (Friedman, 1953). Η θέση αυτή εντάσσεται σε μία γενικότερη θεώρηση του Friedman ότι ο σκοπός της επιστήμης δεν είναι η προώθηση της γνώσης ως αυτοσκοπού, αλλά η αύξηση της δυνατότητας πρόβλεψης φαινομένων (βλ. και Καραγιάννης, 1995).

Οι μεθοδολογικές θέσεις του Friedman έχουν επηρεαστεί από τον λογικό θετικισμό αλλά και από τη μεθοδολογία της Φυσικής. Ο Friedman βρίσκει μεγάλες ομοιότητες της Οικονομικής με τη Φυσική και είναι ενδεικτικό ότι στο άρθρο του η μεθοδολογική αναλογία με τη Φυσική είναι εμφανής. Όπως τονίζει ο ίδιος:

Με λίγα λόγια, η θετική Οικονομική είναι, ή μπορεί να είναι, μία αντικειμενική επιστήμη, όπως ακριβώς οι άλλες φυσικές επιστήμες (Friedman, 1953, σ.4).

Επισημαίνει όμως και μία βασική διαφορά μεταξύ των δύο επιστημών: στην Οικονομική, οι προβλέψεις δεν μπορούν να ελεγχθούν με την πειραματική μέθοδο όπως συμβαίνει στη Φυσική. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος για τον οποίο δεν μπορούν να εκριζωθούν παλαιές ανεπιτυχείς οικονομικές θεωρίες (Friedman, 1953, σ. 5).

Οι θέσεις του Friedman για τη θετική Οικονομική έχουν ακόμη και σήμερα ευρεία αποδοχή μεταξύ των Νεοκλασικών οικονομολόγων. Όμως, υπάρχουν και αντίθετες θέσεις όπως αυτές του G. Myrdal, του T. Hutchison, αλλά και αυτές των ετερόδοξων σχολών όπως της Μετακενσιανής (π.χ. Dow, 1990). Για παράδειγμα, ο Myrdal θεωρεί ότι πολλές έννοιες στις κοινωνικές επιστήμες είναι αξιολογικά βεβαρημένες και συνδεδεμένες με πολιτικές αξιολογήσεις (Myrdal, 1953). Στο ίδιο πλαίσιο, ο Hutchison υποστηρίζει ότι τα ιδεολογικά, κοινωνικά και πολιτικά στοιχεία εμφανίζονται σε όλες τις κοινωνικές επιστήμες συμπεριλαμβανομένης και της Οικονομικής. Ο Hutchison υπονοεί ότι τα στοιχεία αυτά είναι μεθοδολογικά αδύνατο να αποκλειστούν (Hutchison, 1964, 1981).

Κατά συνέπεια, η έννοια της αντικειμενικότητας όπως συλλαμβάνεται από τους οικονομολόγους έχει τροποποιηθεί ουσιαστικά. Ο αποκλεισμός των πολιτικών και ηθικών στοιχείων που ήταν αρχικά πιθανώς επαρκής, δεν θεωρείται πλέον αποδεκτός. Στην ιστορική διαδικασία, τα ψυχολογικά στοιχεία θεωρήθηκαν ως υποκειμενικά και ως εκ τούτου, συμπεριλήφθηκαν στις αξιολογικές κρί-

σεις. Η συζήτηση όμως δεν έχει κλείσει, ακόμη και στο πλαίσιο των ορθόδοξων οικονομολόγων. Η τρέχουσα διαμάχη σχετικά με τη δυνατότητα των διαπροσωπικών συγκρίσεων χρησιμότητας είναι ένα καλό παράδειγμα (βλ. Ng, 1997). Πιο συγκεκριμένα, ένας σημαντικός αριθμός οικονομολόγων που ασχολούνται με τα οικονομικά της ευημερίας δεν είναι πρόθυμοι να αποκλείσει εντελώς τη δυνατότητα της συγκρισιμότητας (για μια επισκόπηση βλ. Drakopoulos, 1989).

6. Συμπεράσματα

Ένας από τους κύριους στόχους αυτού του άρθρου ήταν να εξεταστεί η ανάπτυξη της έννοιας του αξιολογικών κρίσεων στην ιστορία των οικονομικών. Η εργασία επεσήμανε τις πρώτες προσπάθειες προς μία αξιολογικά ελεύθερη οικονομική στα γραπτά των κλασικών οικονομολόγων. Η αμεροληπτική αντικειμενικότητα έκανε τη πρώτη εμφάνιση της στο τελευταίο μισό του δέκατου όγδοου αιώνα. Εισήχθη βαθμιαία στις Κοινωνικές Επιστήμες από τους Hume και Adam Smith. Στη συνέχεια, οι Senior και Mill έδωσαν ένα πιο συγκεκριμένο περιεχόμενο στα πλαίσια της οικονομικής θεωρίας το οποίο συνίστατο στον αποκλεισμό της πολιτικής, της ηθικής και των κανονιστικών συμπερασμάτων από την Οικονομική. Η τάση συνεχίστηκε με την εμφάνιση της πρώτης γενεάς των Μαρτζίναλιστών και έλαβε περαιτέρω ώθηση από την αυξανόμενη κυριαρχία του μεθοδολογικού ιδεώδους των φυσικών επιστημών. Με την έλευση της δεύτερης γενιάς, εμφανίζεται μία τάση διεύρυνσης των αξιολογικών κρίσεων η οποία περιλαμβάνει και τα ψυχολογικά στοιχεία. Η αυξανόμενη επιρροή της επιστημονικής φιλοσοφίας του θετικισμού ήταν ο κύριος λόγος για αυτήν την μετατόπιση. Αυτή η τάση έλαβε καθορισμένη μορφή με τις εργασίες των Fisher, J. N. Keynes, και Robbins. Ως αποτέλεσμα, οι θεωρίες αποφάσεων των Hicks, Allen και Samuelson είχαν ως βασική επιδίωξη να ανοικοδομήσουν τη θεωρία, αποκλείοντας τις 'ψυχολογικές' έννοιες της οριακής Σχολής. Ο κύριος λόγος για αυτό ήταν ότι η οριακή ανάλυση στηριζόταν σε ψυχολογικές έννοιες που κρίθηκαν ως μη-αξιολογικά ελεύθερες και επομένως, μη-επιστημονικές.

Γενικά, παρατηρείται μια διεύρυνση του όρου αξιολογικών κρίσεων, η οποία άρχισε με τον αποκλεισμό των πολιτικών και κανονιστικών προτάσεων, και συνεχίστηκε με τον αποκλεισμό των ψυχολογικών υποθέσεων και συναισθημάτων. Η διεύρυνση αυτή ήταν ένας σοβαρός παράγοντας που οδήγησε στην επαναδιατύπωση της μικροοικονομικής θεωρίας η οποία έλαβε χώρα στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχουν ενδείξεις στις πρόσφατες εξελίξεις στα οικονομικά που δείχνουν ότι αυτή η συνεχής διεύρυνση δεν είναι εξ ολοκλήρου απρόσκοπτη από την οπτική της εξηγητικής

ικανότητας της Οικονομικής. Η τρέχουσα συζήτηση σχετικά με τις διαπροσωπικές συγκρίσεις χρησιμότητας είναι ενδεικτική. Προφανώς, υπάρχει και σύνδεση με τη γενικότερη συζήτηση σχετικά με τη μεθοδολογική διάσταση του ρόλου των αξιολογικών κρίσεων στις κοινωνικές επιστήμες. Όπως διαπιστώθηκε και στη συγκεκριμένη εργασία, η μεταβολή του περιεχομένου της έννοιας των αξιολογικών κρίσεων συνιστά σημαντικό στοιχείο για την κατανόηση των μεταγενέστερων θεωρητικών εξελίξεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BLAUG, M. 1980. *The Methodology of Economics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- BLAUG, M. 1985. *Economic Theory in Retrospect*, 4th edition, Cambridge: Cambridge University Press.
- BLAUG, M. 1998. "The Positive-Normative distinction", in J. Davis, W. Hands, and U. Mäki (eds.), *Handbook of Economic Methodology*, Cheltenham: Edward Elgar, pp. 370-374.
- BOUMANS, M. AND DAVIS, J. 2010. *Economic Methodology*, New York: Palgrave Macmillan.
- BREHIER, E. 1968. *The History of Philosophy*, vol. VIII, transl. by W. Baskin, Chicago: The University of Chicago Press.
- BRUNI, L. AND SUGDEN, R. 2007. "The road not taken: How psychology was removed from economics, and how it might be brought back", *The Economic Journal*, 117: 146-173.
- CAIRNES, J. 1875. *The Character and Logical Method of Political Economy*, London: Macmillan.
- CALDWELL, B. 2013. "Of positivism and the history of economic thought", *Southern Economic Journal*, 79: 753-767.
- CARNAP, R. 1981. "Protocol Statements and the Formal Mode of Speech" in O. Hanfling (ed.) *Logical Positivism*, Oxford: Basil Blackwell.
- CODDINGTON, A. 1972. "Positive Economics", *Canadian Journal of Economics*, 5:1-15.
- COLANDER, D. 1994. "The Art of Economics by the Numbers", in R. Backhouse (ed.) *New Directions in Economic Methodology*, London: Routledge.
- DASTON, L. 1992. "Objectivity and the escape from perspective", *Social Studies of Science*, 22: 597-618.
- DEAR, P. 1992. "From truth to disinterestedness in the seventeenth century", *Social Studies of Science*, 22: 619-31.
- DOW, S.C. 1990. "Post Keynesianism as political economy: A methodological discussion", *Review of Political Economy*, 2: 345-58.
- DRAKOPOULOS, S. 1989. "The historical perspective of the problem of interpersonal comparisons of utility", *Journal of Economic Studies*, 16: 23-51.

- DRAKOPOULOS, S. 1991. *Values and Economic Theory*, Aldershot: Gower-Avebury.
- DRAKOPOULOS, S. 1997. "Origins and development of the trend towards value-free economics", *Journal of the History of Economic Thought*, 19: 286-300.
- DRAKOPOULOS, S. 2011. "Wicksteed, Robbins and the emergence of mainstream economic methodology", *Review of Political Economy*, 23: 461-70.
- ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Σ., Γ. ΓΚΟΤΣΗΣ ΚΑΙ Κ. ΓΡΙΜΑΝΗ 2015. *Μεθοδολογία Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών: Μία Εισαγωγή*, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα, Αθήνα.
- FINE, B. AND MILONAKIS, D. 2009. *From Economics Imperialism to Freakonomics: The Shifting Boundaries between Economics and other Social Sciences*, London: Routledge.
- FRIEDMAN, M. 1953 [1984]. "The Methodology of Economics", in D. Hausman (ed.), *The Philosophy of Economics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- FISHER, I. 1892 [1965]. *Mathematical Investigations in the Theory of Value and Price*, New York: Augustus M. Kelley.
- GIDE, C AND RIST, C. 1915. *A History of Economic Doctrines*, London: George Harrp.
- GORDON, S. 1977. "Social science and value judgements", *Canadian Journal of Economics*, 10: 529-46.
- GRAY, A. 1931. *The Development of Economic Doctrine*, London: Longman.
- HANFLING, O. 1981. *Logical Positivism*, Oxford: Basil Blackwell.
- HICKS, J. 1939. "The foundations of welfare economics", *The Economic Journal*, 49: 696-712.
- HICKS, J. 1946. *Value and Capital*, Oxford: Clarendon Press.
- HICKS J. AND ALLEN, R.G.D. 1934. "A reconsideration of the theory of value", *Economica*, 1: 52-76.
- HUME, D. 1826. "Of standards of taste", in *Philosophical Works*, vol.3,
- HUTCHISON, T.W. 1964. *Positive Economics and Policy Objectives*, London: Allen and Unwin.
- HUTCHISON, T.W. 1981. *The Politics and Philosophy of Economics*, Oxford: Basil Blackwell.
- JEVONS, W. S. 1871. *The Theory of Political Economy*, London: Macmillan.
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ, Α. 1995. *Ιστορία Οικονομικής Μεθοδολογίας*, Αθήνα: Interbooks

- KEYNES, J.N. 1904. *The Scope and Method of Political Economy*, New York: Macmillan.
- LIPSEY, R. 1983. *Positive Economics*, London: Weidenfeld and Nicolson.
- LOUZEK, M. 2011. “The battle of methods in economics. The classical Methodestreit—Menger vs. Schmoller”, *American Journal of Economics and Sociology*, 70: 439-63.
- MACHLUP, F. 1984. “Professor Samuelson on Theory and Realism”, in B. Caldwell (ed.) *Appraisal and Criticism in Economics*, London: Allen and Unwin.
- MÄKI, U. 2003. “The Methodology of Positive economics’ (1953) does not give us the methodology of positive economics’, *Journal of Economic Methodology*, 10: 495-505.
- MÄKI, U. 2009. (ed.) *The Methodology of Positive Economics: Reflections on the Milton Friedman Legacy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- MAYER, T. 1993. *Truth versus Precision in Economics*, Aldershot: Edward Elgar.
- MENGER, C. 1879 [1963]. *Problems of Economics and Sociology*, transl. by F. Neck, Urbana: University of Illinois Press.
- MILL, J. S. 1874. *Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy*, London: Longman.
- MIROWSKI, P. 1989. *More Heat than Light: Economics as Social Physics, Physics as Nature’s Economics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- MIROWSKI, P. 1991. “The when, how and the why of the mathematical expression in the history of economic analysis”, *Journal of Economic Perspectives*, 5: 145-57.
- MONGIN, P. 2006. ‘Value judgments and value neutrality in economics’, *Economica*, 73: 257-286
- MYRDAL, G. 1953. *The Political Element in the Development of Economic Theory*, London: Routledge and Kegan Paul.
- NG, Y-K. 1997 “A case for happiness, cardinalism, and interpersonal comparability”, *Economic Journal*, 107: 1848-1858.
- PARETO, V. 1906 [1971]. *Manual of Political Economy*, transl. by A. Schwier, London: Macmillan.
- RABIN, M. 2002. “A perspective on psychology and economics”, *European Economic Review*, 46: 657–685.

- ROBBINS, L. 1932. *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*, London: Macmillan.
- ROBBINS, L. 1938. "Interpersonal comparisons of utility: A comment", *The Economic Journal*, 48: 635-41.
- RONCAGLIA, A. 2005 *The Wealth of Ideas: A History of Economic Thought*, New York: Cambridge University Press.
- SAMUELSON, P. 1938. "A note on the pure theory of consumer's behavior", *Economica*, 5: 61-71.
- SCHUMPETER, J. 1954. *History of Economic Analysis*, New York: Oxford University Press.
- SIDGWICK, H. 1883. *The Principles of Political Economy*, London: Macmillan.
- SMITH, A. 1759 [1976]. *The Theory of Moral Sentiments*, by D. Raphael and A. Macfie (eds), Oxford: Clarendon Press.
- SUGDEN R. 1981. *The Political Economy of Public Choice*, Oxford: Martin Robertson.
- WALRAS, L. 1874 [1965]. *Elements of Pure Economics*, transl. by W. Jaffe, London: Allen and Unwin.
- WEBER, M. 1949 [1984]. "Objectivity and Understanding in Economics", in D. Hausman (ed.), *The Philosophy of Economics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- WICKSTEED, P. 1889. "On certain passages in Jevons' 'Theory of political economy'", *Quarterly Journal of Economics*, 3:193-314.
- WICKSTEED, P. 1910 [1933]. *The Common Sense of Political Economy*, London: Routledge.
- WINCH, D. 1972. "Marginalism and the Boundaries of Economic Science", *History of Political Economy*, 4: 325-343.
- ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ, Μ. 2007. *Προβλήματα Μεθόδου στην Οικονομική Επιστήμη*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.